

Den vanskelige kjærligheten

KJERSTI ERICSSON

Artikkelen tar opp det følelsesmessige arbeidet kvinner gjør i parforholdet. En viktig side ved kjønnskampen handler om hvem som skal få være barnet, og denne retten er det mannen som har i kraft av maktforholdet mellom kvinner og menn. Forfatteren trekker dette synspunktet videre til kvinnemishandling og økonomisk undertrykking av kvinner, som er en del av den virkeligheten rettsreglene må forholde seg til. Overgrep mot kvinner kan ses som en forlengelse av mannsrollen, ikke bare gjennom dominans, men også ved at barnslig avhengighet går over i desperat klamring. Myndighetene er på sin side med på å bygge opp under kvinnens økonomiske avhengighet gjennom rettsregler som forutsetter forsørgelse i bytte med praktisk og følelsesmessig husarbeid.¹

Den romantiske, heterofile kjærlighetens fødsel dateres ofte til riddertida. Det sies at det var en helt og fullt utenomekteskapelig fødsel. Ekteskapet handlet ikke om kjærlighet, men om forening av gods, gull og dynastier i overklassen og om å skaffe seg nødvendig arbeidskraft i underklassen. En kan også si at kjærligheten var en bevegelse som oppsto utenfor institusjonene. Som så mange andre sosialt foruroligende bevegelser ble den etterhvert forsøkt ledet inn i trygge, institusjonelle rammer. Og i våre dager finnes det bare én akseptert grunn til å inngå ekte- eller samboerskap – nemlig kjærlighet.

“Borgerskapet har revet det rørende, sentimentale sløret vekk fra familieforholdet og redusert det til et rent pengeforhold,” skrev Marx og Engels i “Det kommunistiske manifest”, i et avsnitt der de påstår at kapitalismen ersatter alle, tradisjonelle, følelsesmessige bånd med det nakne, kalde kjøp og salg. Vel. Familien er en øko-

nomisk enhet. Det utføres flere arbeidstimer som ubetalt arbeid i hjemmet enn som lønnet arbeid i det som kalles “arbeidslivet”. Og dette ubetalte arbeidet gjøres stort sett av kvinner. Streik på hjemmefronten ville føre til sammenbrudd i samfunnsøkonomien.

Men det blir sjelden streik på hjemmefronten. For familien oppfattes nettopp *ikke* som et “rent pengeforhold”, men som den naturlige rammen rundt to menneskers kjærlighet til hverandre. Vi oppfatter det som selvfølgelig at erotisk tiltrekning mellom to, hvis den er av en viss varighet, fører til at de skaffer seg felles banklån og felles brødboks. Og når en mann kaster klærne sammen med en kvinne, blir det raskt hennes ansvar å plukke plaggene opp og sørge for at de får seg en omgang i vaskemaskina med jevne mellomrom.

Men kjærlighet og forelskelser kommer og går. Dermed blir den enkelte familie ytterst gebrekkelig, og vi får det såkalte serie-

1. Opprinnelig et foredrag holdt på konferansen “Backlash i Norge?” i Oslo, oktober 1993.

monogamiet. "Hvem bor mora di sammen med i år?" spør lille Petter vesle Petra i barnehagen. "Truls," svarer vesle Petra. "Han er bra. Han hadde vi ifjor," repliserer lille Petter.

"Det rørende, sentimentale sløret" rundt familien er på ingen måte revet vekk, det vifter fortsatt forførende. Og de institusjonelle rammene setter sitt umiskjennelige merke på kjærligheten, dens lykke og ulykke.

Kjærlighet og husarbeid

Jeg så én gang en annonse fra Fellesmeieriet, som traff meg rett i magen. Den lød sånn: "Sørg for å bli overrasket på morsdagen! Kjøp kremfløte!" Drømmen om kjærligheten for kvinner – det tror jeg nettopp er drømmen om å bli overrasket *uten* å ha kjøpt kremfløten sjøl, ja til og med uten å ha skrevet huskelapp til sin elskede. Men kjærlighetsbevis fra mannens side er oftest noe kvinner må streve for å oppnå. Og etter langvarig fising etter komplimenter og kjærlighetserklæringer, blir resultatet ofte omtrent som for trønderkona som spurte mannen sin om maten var god: "Det e itj no'n usmak på'n," svarte gubben. Det er jo litt i underkant av hva en kunne ønske seg.

I boka "Det er ikke det jeg sier!" beskriver Deborah Tannen problemene mellom kjønnene som en kulturkollisjon som skyldes at kvinnene legger mest vekt på å oppnå samhörighet, menn på å oppnå kontroll. Men da mister hun et viktig poeng, nemlig at kvinnene, med sin omsorgsrasjonalitet, gjør et følelsesmessig *arbeid* som både mannen og selve forholdet er avhengig av. Kvinner blir frustrert i samvær med menn, ikke bare fordi menn er annerledes og ufor-

ståelige, men fordi de opplever det som om menn ikke vil ta *sin* del av det følelsesmessige arbeidet. I en artikkel i tidsskriftet "Materialisten" hevder Inger-Margrethe Svendsen at noe av årsaken til at det oftest er kvinner som tar initiativ til skilsmisse, ligger nettopp her. Kvinnen har hovedansvaret for å skape og vedlikeholde et godt og nært følelsesmessig klima i parforholdet. Dermed blir det også kvinners ansvar å påpeke, forsøke å rette opp og legge forholdene til rette for samtaler om ting som ikke fungerer som de skal. Og kvinner ønsker ofte at mannen skal ta mer av ansvaret for å holde forholdet følelsesmessig ved like. For kvinner kan kjærlighet ha en forstemmende likhet med husarbeid.

På samme måte som husarbeid er kjærlighetsarbeidet usynliggjort, ihvertfall når det utføres av kvinner, og ulikt fordelt mellom kjønnene. I vår kultur er det mannen som skal være den sterke og uavhengige, mens kvinnen er den svake og avhengige, som han støtter og beskytter. Men er det

slik i virkeligheten? Nei, svarer de engelske psykoterapeutene Louise Eichenbaum og Susie Orbach i boka "Hva vil kvinnen?", som etterhvert er blitt en klassiker på området. De ønsker å avlive myten om menn som sterke og uavhengige og kvinner som svake, usjølstendige og avhengige. Riktignok *framstår* menn og kvinner på denne måten i samfunnet vårt. Men ser en under overflata, oppdager en noe annet. Jenter lærer seg nokså tidlig omsorgsrollen, de lærer seg til å bli den som for framtida skal sette sine egne behov i andre rekke, være den som *gir* omsorg. Men det betyr ikke at behovet for å *få* omsorg forsvinner. De fleste kvinner opplever et dypt savn på dette området. Og de leter intenst etter slik omsorg, særlig i kjærlighetsforhold. Menn er derimot ikke opplært i omsorgsrollen på samme måte som kvinner. De har ikke utviklet samme følsomhet overfor andres behov. I kjærlighetsforhold til en kvinnelig partner gir ikke mannen automatisk sin støtte og omsorg. Han forstår ofte ikke hva hun ber om, og vet ikke hvordan han skal gi det. Dermed blir kvinners avhengighet og behov for støtte og omsorg *synlig*, fordi det ikke automatisk blir møtt.

For mannen er det annerledes. Behovet hans for følelsesmessig støtte blir møtt uten at han behøver å søke aktivt etter det eller vise behovene sine åpent, sier Eichenbaum og Orbach. Tvert imot gjør de rollekrava han møtes med som mann at det er tabu å vise slike behov, for de forbindes med kvinnelighet og svakhet. Men det at behovene skjules for omverdenen, og kanskje fortreges fra mannens egen bevissthet, betyr ikke at de forsvinner. Som Eichenbaum og Orbach uttrykker det: "Alle kvinner vet at menn støtter seg til dem, og at ideen om at

menn er uavhengige og kvinner avhengige, er grunnleggende falsk."

Denne støtten er så selvfølgelig at den ofte ikke merkes før den blir borte. Lyrikeren Rolf Jacobsen har gitt et vakkert uttrykk for dette i et dikt om hvordan det oppleves å bli alene etter konas død:

To hender var som et hus.

De sa:

Flytt inn her.

Ikke regn, ikke frost, ikke frykt.

Jeg har bodd i dette huset

uten regn, uten frost, uten frykt

til tiden kom og rev det ned.

Nå er jeg ute på veiene igjen.

Kappen min er tynn. Det trekker opp til sne.

Hvem er barnet?

Og dermed kan en spørre: Hva handler kjærlighetskampen mellom kjønnene egentlig om? Som regel tenker vi oss at kampen mellom mann og kvinne handler om hvem som skal få være den sterke og mektige i forholdet. Jeg vil imidlertid påstå at en viktig side ved kjønnskampen handler om hvem som skal få være *barnet*.

I Nytt om kvinneforskning, nr. 4/5 – 92 har Agnes Andenæs en anmeldelse av en artikkel av Bjørn Blumenthal i Sinnets helse 1, 92. Jeg ble slått av noe hun skriver der. Andenæs sier følgende:

"Menn har fått det vanskeligere, er hovedbudskapet til Bjørn Blumenthal, som ga denne leseren atskillig å stusse over. Redseren for homoseksualitet ble etterfulgt av en periode med frigjøring, sier Blumenthal. Men så kom kvinnemishandling og incest

fram i lyset, fulgt av redsel for kontakt med barn. Ikke nok med det, nå har snakket om sexpress på jobben skapt redsel for å nærme seg kvinner også! Men Blumenthal vet råd for hva som kan bedre situasjonen: kvinner må møte menn på en annen måte. For å gjøre mannens situasjon ekstra tydelig, trekker han parallellen til barn: Barn går sin vei om du snakker på en måte de ikke liker. Det er altså kvinnen som må se sitt ansvar, møte mannen med mer forståelse, og snakke slik at mannen skjønner. Da vil mannens problem løses.”

Videre sier Andenæs: “La oss se på bildet som brukes. I forholdet mellom barn og voksne tar den voksne hovedansvaret for at kommunikasjonen ikke skal bryte sammen. Etterhvert som barnet blir i stand til å ta mer ansvar, øker også dets innflytelse over kommunikasjonen. Å fraskrive seg ansvar og kreve rett til økt forståelse ved å framstille seg som hjelpeløse barn, gir bare mening om man ser helt vekk fra maktforholdene mellom kvinner og menn, både på et strukturelt, symbolsk og mellommenneskelig plan.”

Jeg er nå ikke så sikker på det. Snarere tror jeg at en av de fordelene maktforholdet gir menn, nettopp er *retten til å være barn*. Nå er det to sider ved barns situasjon: Den ene sida er maktesløshet, underordning. Den andre sida er frihet fra ansvar, fra krav, med rett til trøst og omsorg, vissheten om at noen andre tar seg av deg og ordner opp. Det er riktignok ikke alltid barn får denne retten i samfunnet vårt. Og vi er enige om at noe av det verste vi kan gjøre mot barn, er å plassere dem i den voksnes posisjon, kreve at de gir omsorg, tar ansvar og ordner opp.

Men også de fleste voksne har, ihvertfall i perioder, en dyp lengsel i seg etter å få

være barn med frihet fra ansvar og krav, med rett til trøst og omsorg, med vissheten om at noen andre tar seg av deg og ordner opp. Dette kan sikkert gis både psykoanalytiske og andre forklaringer. Men kanskje handler det like mye om en slags eksistensiell ensomhet, hjelpeløshet, et behov for trøst. Kan hende prøver vi å bruke hverandre til noe som folk delvis brukte Gud til før, ihvertfall den delen av gudsbildet som handlet om den gode, tilgivende far som elsket deg uansett, og som du kunne legge dine sorger over på: “Velt alle dine veie og all din nød og sorg på ham som har i eie den hele himlens borg,” som det heter i salmen.

Jeg vil påstå at det først og fremst er mannen som har rett til å være barnet i samfunnet vårt. Mange kvinner innrømmer uten videre menn en slags barnslig uansvarlighet som de aldri ville drømme om å bevilge seg sjøl. Dette er en underlig dobbelthet i kvinneundertrykkingas vesen: Overfor mannen skal kvinnen både være svak og sterk, en slags mor uten mors makt over barnet. Og mannen kan søke, og kreve beskyttelse fra “mor” når det er påkrevet, samtidig som han kan følge Karius’ og Baktus’ parole: “Ikke gjør som mora di sier!” uten fare for represalier.

Kvinnebevegelsen har vært opptatt av at mishandleren representerer en “forlengelse av manssrollen”, på den måten at dominans går over i vold og brutalitet. Kanskje representerer han også en “forlengelse av manssrollen” på den måten at barnslig avhengighet går over i desperat klamring?

Virginia Woolf beskriver sin egen fars situasjon i familien som “gudens og barnets” på samme tid. Med det setter hun mannens doble forhold til kvinnen på spissen: makt over og avhengighet av. Å se denne dob-

beltheten er viktig for å forstå maktforholdet mellom kjønnene, både i dets myke og dets brutale former. Et overgrep som incest handler om mannen som både barn og gud: Han kan sette sine egne behov i sentrum uten grenser, som et barn. Og mannen er, i motsetning til barnet, i en maktposisjon som gjør at han kan gjennomføre ønskene sine. Overgriperen "overdriver" to sider ved mannens forhold til kvinnene: Han tiltar seg for mye makt, og han viser for mye barnslig avhengighet. Men begge disse sidene finnes, også i den normale utformingen av kjønnsforholdet. Når endringer i dette forholdet ofte virker så truende på menn, er det kanskje ikke makt og privilegier i vanlig forstand de er reddest for å miste. Kan hende er det like mye retten til å være barn de gjerne vil beholde.

I samme nr. av Nytt om kvinneforskning som Agnes Andenæs' anmeldelse av Bjørn Blumenthal, har Kirsten Benum en artikkel som heter "Når kvinner knytter sitt begjær til underkastelse." Den er basert på erfaringer fra terapi med kvinner som lever eller har levd i mishandlingsforhold. Benum har prøvd å lytte seg fram til kjernen i det disse kvinnene strir med. Og hun sier: "For meg uttrykker disse bevisste og ubevisste stemmene en logikk og et budskap som i min fortolkning blir som følger:

"Jeg trenger ham for at jeg skal oppleve meg som en verdig person. Jeg trenger å bli sett av ham. Jeg vil være der til han ser og endelig kan skjønne hvordan han sårer meg.

Han trenger bekreftelse på sin styrke og betydning som mann, det trenger han meg til. Også jeg får derfor bekreftelse som kvinne ved å hjelpe ham til å kjenne seg betydningsfull.

Jeg tenner på menn som får makt over meg. Det gjør at jeg også kan kjenne litt av den styrken. Jeg ønsker så inderlig at han skal være den følelsesmessig sterke, sånn at han kan bære min ensomhet og min hjelpeløshet. Først da kan det bli plass til min styrke.

Jeg må for enhver pris se ham som sterk, hva skal det ellers bli med meg? Men innerst inne vet jeg at han er en såret liten gutt. Det er det bare jeg som kan se. Han trenger meg også. Vi har noen dype felles erfaringer i livet vårt som gjør at vi trenger hverandre til noe viktig. "

Benum tolker kvinnene slik at de ønsker at mannen skal være den følelsesmessig sterke, sånn at han kan bære kvinnenes ensomhet og hjelpeløshet. I jakten på den styrken tåler de til og med en form for styrke som gir seg utslag i mishandling.

Den enslige mora som spill

I kampen om å få være barnet handler menn og kvinner ut fra ulik posisjon, ut fra ulike handlingsbetingelser. Strategien deres blir dermed ulik. En viktig kvinnelig strategi kan kanskje kalles Marilyn Monroe-strategien: Ta deg av meg, jeg er sårbar, hjelpeløs, litt fjollete men absolutt tiltrekkende. Menn, derimot, kan ta utgangspunkt i styrke og makt i kampen for å få være barnet. En viktig mannlig strategi kan kanskje kalles gjøkungestrategien: Stapp ned i gapet mitt alt du orker, jeg er større enn deg sjøl om jeg bare er en unge.

Så enkle og entydige er naturligvis verken kvinners eller menns strategier. Og begge har sine omkostninger. Men kampen om å få være barnet utspilles innafor et maktforhold som blir gjenskapet mens kam-

pen pågår. Og dette maktforholdet har blant annet sin forankring i familieinstitusjonen, der kvinnen, for å sette det på spissen, tildeles avmakt og ansvar, mens menn tildeles makt og ansvarsfrihet.

Jeg påstår ikke at dersom en endrer disse institusjonelle rammene, så blir kjærligheten uproblematisk. Men jeg vil påstå at den kvinnelige kjærlighetens kår vil tjene på at det i mindre grad blir en institusjonell selvfølge at kvinners kjærlighet og kvinners tid og arbeid først og fremst skal tjene som krykker for en mann. Den kampen lesbiske kvinner har ført, og fører, for å elske på sine egne premisser, nyter også alle heterofile kvinner godt av. Jeg er redd heterofile kvinner ofte har vært gratispassasjerer i den kampen, en kamp som har oppnådd seire vi har all grunn til å glede oss over.

Men det finnes andre trekk i bildet, som det er mindre grunn til å glede seg over. I følge Statistisk sentralbyrås levekårsundersøkelse fra 1991 har andelen av befolkninga som ofte eller av og til har hatt vansker med å klare løpende utgifter, økt fra 8% i 1980 til 12% i 1990. Blant enslige forsørgere (og av dem er 90% kvinner) er andelen økt fra 37% i 1980 til 54% i 1990.

Disse tallene uttrykker på en dramatisk måte en velkjent sannhet, nemlig at enslige forsørgere er hardt presset økonomisk, og at dette presset er økende. Likevel ser det ut til at myndighetene har valgt ut nettopp enslige forsørgere som en spesiell målgruppe for nedskjæringstiltak. Det ligger et mer eller mindre skjult politisk budskap her. Og det budskapet retter seg ikke bare til enslige mødre, men til alle kvinner. For enslige mødres situasjon er en målestokk som forteller hvor langt kvinner er kommet i kampen for å bli sjølstendige økonomiske per-

soner, ikke bare vedheng til en mann. Vi kan alle speile oss i den enslige mora og se hvor vi egentlig står. Det skjulte budskapet bak myndighetenes forslag må være at kvinnenes kamp for å bli sjølstendige, økonomiske personer er kommet for langt. Den nye regelen om at enslige forsørgere med samboer mister retten til ekstra barnetrygd uttrykker da også eksplisitt at en kvinne som bor sammen med en mann, værsgod skal være økonomisk avhengig av ham. Slik styrkes grunnlaget for det utgamle bytteforholdet: Forsørgelse mot praktisk og følelsesmessig husarbeid. Og dermed er jeg redd kvinners kjærlighetslengsler vil fortsette å handle om å bli overrasket *uten* å ha kjøpt kremfløten sjøl, ja, til og med uten å ha skrevet huskelapp til sin elskede.

Litteratur

- Andenæs, Agnes: Menn og incest – av menn. *Nytt om kvinneforskning*. 4 – 5/92
- Benum, Kirsten: Når kvinner knytter sitt begjær til underkastelse. *Nytt om kvinneforskning*. 4-5/92
- Orbach, S. og Eichenbaum, L: *Hva vil kvinnen?* Oslo 1984.
- Svendsen, Inger Margrethe: Noen perspektiver på samlivsbrudd. *Materialisten* 3/4 1989
- Tannen, Deborah: *You just don't understand*. London 1991

Forfatteropplysninger:

Kjersti Ericsson er kriminolog og 1. amanuensis ved Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo.